



Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside [www.ronlev.dk](http://www.ronlev.dk).

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg [www.ronlev.dk](http://www.ronlev.dk). Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

# Samlinger

til

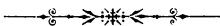
# Jydsk Historie og Topografi.

~~~~~  
2. Række. II. Bind.  
~~~~~

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.



.

**Aalborg.**

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1889—90.

## Ole Borks Fader.

Ved Vilhelm Bang.

---

Som bekjendt var den berømte Professor Ole Bork, der døde 1690, men hvis Navn vil mindes med Tak, saa længe Borks Kollegium eksisterer, en Præstesøn fra Sønder- og Nørre-Bork i Nørre-Horne Herred, Ribe Stift; han var født 1626 i Nørre-Bork Præstegaard, thi først 1632 flyttede Faderen til Sønder-Bork, idet nemlig Kaldene da bleve forenede, saa Nørre-Bork senere har været Annexet. At Ole skulde have været det ældste Barn i den store Børneflok, saaledes som det anføres f. Ex. af Dr. E. F. Koch i hans Doktordisputats om O. Bork, Side 6, kan ikke have været Tilfældet; der var nemlig en Søn Claus Olesen Bork, som allerede omtrent 1640 blev Rektor ved Christiansstads Skole i Skaane<sup>1)</sup>, 1641 tog Magistergraden i Kjøbenhavn<sup>2)</sup>, og 28 Februar 1645 ordineredes til Sognepræst i Ingelstorp og Walleberga i Ingelstads Herred, Lunds Stift<sup>3)</sup>, hvor han døde allerede 1652, efter 14 Juni 1646 at være bleven gift med en Raadmandsdatter fra Christiansstad, i hvilken Anledning Broderen Ole, der 1644 var bleven Student fra Ribe Skole, hilsede Brudgommen med et Lykønskingskvad, som findes i Rostgaards »*Deliciae Poetarum Danorum*« II, 414—417. At denne Claus Bork, der vandt sig et Navn i Datiden som en heldig latinsk Digter, maa have været ikke saa lidt ældre end den meget berømte Broder,

---

<sup>1)</sup> Rietz: Skånska Skolväsendets Historia, S. 505.

<sup>2)</sup> Personallistorisk Tidsskrift, IV, S. 56.

<sup>3)</sup> Cawallin: Lunds Stifts Herdaminne, IV, 93—94.

fremgaaer allerede tydeligt nok af den Omstændighed, at da han 1641 blev Magister, var Ole Bork kun femten Aar gammel, og at han blev Sognepræst Aaret efter, at Ole var bleven Student; men ogsaa hans Fornavn Claus tyder paa, at han var ældste Søn af Ole Clausen Bork og opkaldt efter sin Farfader, som sandsynligvis har været den Claus Mortensen Bork, der omtrent 1604<sup>1)</sup> døde som Sognepræst i Sønder-Bork.

Ifølge Wiberg havde Ole Clausen først været Hører i Ribe Skole fra 1610, indtil han 1613 blev Præst i Nørre-Bork, og 20 Marts 1632<sup>2)</sup> tillige i Sønder-Bork, der nu, som anført, blev Hovedsognet; hans Hustru hed Margrete Lauridsdatter. I Dr. Kochs oven omtalte Bog hedder det Side 6, at »Forældrene havde et godt Lov paa sig«, og efter det Program, der 1690 udgaves af Universitetet i Anledning af denne dets berømmelige Lærers Jordefærd, kaldes »Faderen en aarvaagen Præst, Moderen en from og retsindig Matrone«; sammesteds anføres en Udtalelse af Borks Kollega Professor Povl Vinding i den Mindetale, han holdt ved Universitetets Sørgefest for Bork, nemlig at de vare »fromme, rene i Sæder og tarvelige«, samt at »Faderens Præstegjerning nedlagde de første Fromhedsfrø i Borks Hjerte«. Nu er det jo en bekjendt Sag, at Ligtaler og lignende Værker just ikke ere den paalideligste Kilde at øse af, naar man vil lære en Mands Karakter og Personlighed at kjende, og naar der i en saadan Tale anføres Noget om den afdødes Forfædre, er der maaske ogsaa ofte Anledning til at være lidt kritisk og varsom. Saa Meget er i alt Fald vist, at Hr. Ole Clausen, medens han var Præst i Bork Sogne, var temmelig langt fra at staa videre højt i den almindelige Mening.

1647 blev han afsat, men Grunden til denne Afsættelse berettes forskjelligt — *snart* at det var Herremanden Laurids Povisk paa Skrumsager, der vilde hævne sig paa Præsten, fordi denne havde dadlet hans ryggesløse Liv, der førtes i Drukkenskab og Skjørlevned, hvorfor han underkjøbte en Kvinde til at drikke to Gange af Alterbægeret og saa bag- efter anklagede Præsten og fik ham afsat for denne For-

<sup>1)</sup> Wiberg: Præstehistorie I, 190.

<sup>2)</sup> O. Nielsen, i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. VII, 55; — altsaa ikke, som Wiberg har, 1631.

seelse<sup>1)</sup>; *snart* at han havde gjort sig skyldig i Trolddom. Noget nærmere om den brutale Maade, hvorpaa han med Hustru og Børn joges bort fra Præstegaarden, medens hans Avindsmand hidsede sine Hunde paa ham, samt om, hvorledes Sønnen Ole Bork senere tog en ædel Hævn over Povisks Søn ved at helbrede ham for en Sygdom, der af alle Andre var anset for uhelbredelig, efter først at have overvundet hans Frygt for, at »Grisen skulde undgjalde, hvad Soen havde forbrudt«, — dette omtales hos E. F. Koch i hans anf. Skr. Side 7, og af O. Nielsen i Saml. til jydsk Hist. og Topogr. VII, 45—46 efter P. C. Rothe: »Brave danske Mænds og Kvinders berømmelige Eftermæle« II; det hedder, at den afsatte Præst i sin hjemløse Forfatning søgte Tilflugt hos en Broder, der var Degn eller Klokker i Roskilde.

I Pontoppidans Annaler IV, 390 siges, at han døde 1647 i Kjøbenhavn efter ni Aar i Forvejen at være bleven afsat fra sit Embede i Bork; dette er nu ikke rigtigt, thi det var 1647, at han mistede sit Kald — maaske er han død samme Aar, og det kan nok være tænkeligt, at Græmmelse over, hvad der var sket, har været en medvirkende Aarsag til at lægge ham i Graven. At det var i 1647, hans Afskedigelse indtraf,

---

<sup>1)</sup> Det blev i hine Dage taget meget strengt, naar en Præst i mindste Maade forsaae sig ved Uddelelsen af Nadverens Sakrament; i Regelen var Straffen Afsættelse uden Barmhertighed, hvorfor ogsaa Pontoppidan siger i sine Annaler (IV, 320), at det var »uden Tvivl, fordi Drukkenskaben var almindelig; ellers maatte man sige, at man gik altfor strengt tilværks«; ifølge Pontoppidan IV, 471 foresloges det 1661 af Ribe Stifts Landemode, at naar det ellers var gode Mænd, der af Svagthed havde forset sig, skulde Straffen formildes til en Pengebøde og offentlig Afbedelse fra Prædikestolen. At der dog kunde fældes en noget mildere Dom for en slig Forseelse, viser sig af den første Sag, som var for paa det Landemode, der 1647 dømte Ole Borks Fader fra Embedet, og som jeg skal meddele, da den næppe har været omtalt tilforn, heller ikke af Wiberg; den var anlagt mod Hr. Jørgen Jensen Urlev i Tim og Madum; da han ved Altergangen 14de Søndag efter Trinitatis 1643 (altsaa halvfjerde Aar i Forvejen) ikke havde haft Vin nok til Altergæsterne, lod han de otte af disse komme igjen om Tirsdagen, og saa meddelte han dem Vinen; han dømtes »som højt bedaget Mand« til at afholde sig fra Prædikeembedet og Sakramenternes Administration, til offentlig at afbede sin Forseelse for Menigheden og derpaa at absolveres af Provsten, samt til i Fremtiden at holde Kapellan.

fandt jeg ved et løseligt Gjennemsyn af Ribe Stifts Landemodesprotokol, af hvilken jeg skal meddele en Udskrift for denne Sags Vedkommende; senere har afdøde Overlærer Kinch, hvis aldrig svigtende Beredvillighed til at give Oplysninger jeg atter her med Tak maa fremhæve, henedet min Opmærksomhed paa, at det allerede var galt fat med Hr. Ole Clausen i Aarene 1636—38, og at Afskedigelsen allerede da svævede truende over hans Hovede. Jeg skal her meddele denne Sag, der fandt sin foreløbige Afslutning 1638 med Hr. Oles Afskedigelse, men som dog endte bedre, end han havde haft Grund til at vente, idet han fik Lov til at beholde sit Kald; det er naturligvis denne Historie fra 1638, der har foresvævet Pontoppidan, da han beretter, at Ole Clausen døde 1647, »ni Aar efter at være bleven afsat«.

Denne ældre Sag omtales i Jydske Saml. VII, 55 af Dr. O. Nielsen, som dog, da han ikke kjender Udfaldet, er mest tilbøjelig til at anse Klagen for falsk; men efter Alt, hvad der foreligger, kan man ikke anse Hr. Ole Clausen for at være det uskyldige og forfulgte Sandhedsvidne, som Sagnet vil gjøre ham til. Det er overhovedet mærkeligt, hvorledes Folk, især i ældre Tid, naar en Mand var bleven uheldig ved egen Brøde, da vare tilbøjelige til at glemme denne og at betragte ham som et Offer for en skændig Forfølgelse; den Godmodighed, som kunde ligge heri, opvejes desværre ved den Uretfærdighed, undertiden af værste Art, med hvilken man dømmer om de formentlige Forfølgere; og saaledes maa da ogsaa Herremanden Laurids Povisk, selv om han ikke har været uden mere eller mindre Skyld i den endelige Afsættelse 1647, frikjendes for at have haft Lod eller Del i, hvad der skete med Hr. Ole i Aarene 1636—38; det var nemlig først efter 1640, at Povisk kom i Besiddelse af Skrumtsager.

28 August 1636 udgik der et Kongebrev til Lensmanden paa Lundenæs, Hr. Ulrik Sandberg, om, at den Tiltale, som han havde til Hr. Ole Clausen, maatte henstaa, indtil de næstkommende Herredage vare sluttede. Samme Dag fik Erik Juel<sup>1)</sup> til Hundsbaek Brev om at møde paa Herredagen i Anledning af en Seddel, som Hr. Ole Clausen havde under-

<sup>1)</sup> Erik Juel var Fader til Søhelten Niels Juel.

skrevet, og som mentes at være urigtig, hvorfor det ved Kongens og Rigsraadets Dom var besluttet, at han skulde tiltales. — Det maa altsaa have været i en Sag, under hvilken en anden var tiltalt — maaske Erik Juel, som var meget for-gjældet —, at denne Seddel, som mentes at være falsk, var bleven fremlagt, hvorfor der i Dommen var forbeholdt Tiltale mod Præsten. Lensmanden Ulrik Sandberg var imidlertid afgaaet ved Døden, men Lenet bestyredes indtil næste Aar af hans Enke, til hvem der 19 Oktober 1636 udgik Brev om at forfølge Sagen<sup>1)</sup>.

23 November 1637 var Sagen for den gejstlige Ret i Ribe. Den kongelige Ordre til Sagsanlæggelsen ses at have indeholdt, at den formentlig falske Seddel var en Udskrift af Kirkebogen angaaende nogen Kirkegjæld, og at Præsten derfor foreløbig skulde være suspenderet<sup>2)</sup>. Sagen blev den Gang udsat paa Grund af en Fejl i Stævningen, og under 28 December udgik der en Skrivelse til Stiftsøvrigheden om indtil videre at opsætte Sagen<sup>3)</sup>. Snart optoges den dog paany og fik et uheldigt Udfald for Præsten, hvilket man ser af et nyt Kongebrev af 26 April 1638 af følgende Indhold: »Hr. Ole Clausen i Bork, som for nogen Forseelses Skyld af Albert Skeel, Lensmand paa Riberhus, Iver Vind til Nørholm, Lensmand paa Lundenæs, og Dr. Johan Borkartsen<sup>4)</sup> var dømt fra sit Kald, faaer af sønderlig Betænkende og formedelst Forbøns Skyld Tilladelse til at blive i sit Kald mod at betale 100 Speciedaler til Kronen og 100 til Varde Hospital inden St. Hans Dag«<sup>5)</sup>. Det var jo forholdsvis heldigt sluppet, uagtet det var en betydelig Pengebøde; men Udredelsen har maaske dog ikke trykket Præsten altfor meget, da han vistnok har været Penge-mand, der muligvis, som adskillige af Vesteregnens Præster i hine Dage, har drevet Studehandel paa Holland; af Ribe Raadstueprotokol ses det nemlig, at en Borger i Ribe 1635 skyldte ham Penge, som skulde være betalte i Amsterdam. — Sagen fik endnu et lille Efterspil, idet hans tre Nabopræster i Lønne, Nebel og Henne stævnedes ham for Ribe Stifts

<sup>1)</sup> Tre Kongebreve i Jydske Tegnelse.

<sup>2)</sup> Landemodes-Protokollen.

<sup>3)</sup> Jydske Tegnelse.

<sup>4)</sup> c: Hans Burchardsen, Biskop i Ribe 1634—43.

<sup>5)</sup> Jydske Registre.

Sommerlandemode i Varde 1639 og fordrede 10 Rdlr. hver, fordi de i de to Aar, i hvilke han havde været suspenderet, havde besørget hans Embede<sup>1)</sup>. Sagen udsattes og forekommer ikke oftere, saa den maa vel være bleven forligt.

Ni Aar efter, at Hr. Ole Clausen havde redet Stormen nogenlunde heldigt af, kom den Sag op imod ham, som kostede ham hans Embede, uden at det dog kan godtgjøres, hvori egentlig Anklagen imod ham har bestaaet, og uden at han blev dømt fra Kaldet, idet han traadte frivillig tilbage; helt uforskyldt har hans Afsættelse næppe været, men det viser sig dog, at den gejstlige Øvrighed saa vidt muligt søgte at være ham til Hjælp ved Udredelsen af Naadens-Aaret. Det var paa Landemodet, der holdtes i Ribe 25 Marts 1647, at Sagen var for, og det hedder ordret i Landemodes-Protokollen i Stiftsarkivet:

»Den anden Sag, som i samme Conventu bleff agerit<sup>2)</sup>, gielte Hr. Oluff i Bork an, Hvor udi bleff fremlagt:

1) Steuningen offver H. Oluff sub litera A.

2) Et tingsvinde anlangende H. Oluffs forseelse in administratione Altaris. Litera B.

3) Kongl. Majs. oc Riigens Raads Dom anlangende H. Oluffs forseelse med it breff, hand haffver under-skreffvet urictig<sup>3)</sup>. Litera D.

4) En gioupart til it vinde om forskreffne Her Oluffs forseelse udi sacramentet. Litera C.

5) Noch ere indlagde 12 numererede Skudsmaal anlangende H. Oluffs liuf oc leffuendendes skikkelig fremdragelse.

6) H. Oluffs beretning oc begering hannem maatte bevilgis en Capellan at underholde. Lit. E.

7) En Sictelse, Huor udi H. Oluff for Troldom beskyldis. Lit. F.

8) En udlæggelse for Troldom. Lit. G.

9) En Dom offver Christen Oluffsen Mosis bekien-delse. Lit. H.

<sup>1)</sup> Landemodes-Protokollen.

<sup>2)</sup> Den første Sag var den, der er omtalt ovenfor Side 210, og som angik Præsten i Tim og Madum.

<sup>3)</sup> Altsaa den 9—11 Aar gamle Sag, som nu er bleven gravet op.



Efterdi H. Oluff Clauszøn, her til Sogneprest til Synder oc Nør Bork, idag for retten for sin forseelse i det høyverdige Altaris Sacramentis administration indsteffnet haffuer godvillig sielf vild Sønder oc Nør Bork Sogner oc sit Kald resignere, vitløftige berette at forekomme (!), er ham det offuerlat oc for hans fattige Hustrues oc uopdragne Børns skyld forunt dette Aar at niude oc bekomme halff aff begge Synder oc Nør Bork Sogners visze indkomst, offer oc Tiende, saa oc halff affgrøde aff Prestegaardens afling til Martini førstkommendis, med mindre hans Efterkommer kand hannem efter Uvillige Dannedes sigelse for samme indkomst oc affgrøde med penge eller nøiactig forvaring forsickre, oc da prestegaarden at qvitere, nok skal den, som Kaldet bekommer, betale hannem halff Frøgielden efter forbemelte u-villige Dannedes sigelse, ellers dersom icke H. Oluffs Effterkommer hannem med penge eller nøiactig forvaring forsickrer for huis H. Oluff haffuer dette Aar at opbære, skal H. Oluff vere forunt til Paaske Aar 1648 i prestegaarden at forbliffue med folch, foring oc fæmon. Ribe for Retten slutet d. 25 Martij 1647.

---

Efterdi Jeg fattige Mand Oluff Clauszøn her till Sognepræst til Synder oc Nør Bork Sogner er formedelst min forseelse i Altarens Sacramentis administration fororsaget mit Kald oc Kirche Tieniste i forrige Sogner at qvitere, oc vil den nu strax resignere, huorfor ieg met Egen underskreffne Haand mig her forplicter uden videre ophold oc forevendelse, paa dett icke Dom skal gaa, samme Kald att affstaa och heretter ei Videre at affectere.

Til vitterlighed for Retten i Ribe skreffuet oc underskreffuet den 26 Martij Anno 1647.

Oluf Clausøn mppria.

---